Marja-Leena Rinkineva, elinkeinojohtaja
Helsingin kaupunki

29.3.2021

Talousvaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta HE 39/2021 vp

Helsingin kaupunki kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotetusta laista liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta ja lausuu mielipiteenään seuraavaa:

Helsingin kaupunki pitää ehdotettua sääntelyä kokonaisuutena arvioiden lähtökohtaisesti kannatettavana, vaikka muita ratkaisuja voisikin pitää perustellumpina ja kansalaisten kannalta selkeämpinä. Lainsäädännöllisten edellytysten luominen lähikontaktien mahdollisimman tehokkaalle rajoittamiselle on tarpeen, mutta nyt syntynyttä tilannetta olisi pitänyt pystyä ennakoimaan paremmin. Näin laajakantoisen lainsäädännön voimaan saattaminen näin kiireisellä aikataululla on hyvin riskialtista.

Jos ehdotettu lainsäädäntö liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta astuu voimaan, on erittäin tärkeää arvioida vielä juuri ennen mahdollisen käyttöönottoasetuksen antamista uusien tartuntojen määrän ja ilmaantuvuuden sekä sairaala- ja tehohoidon tilannetta ja näiden ennustetta juuri sillä hetkellä. On oleellista, että rajoitukset ovat oikeasuhtaisia ja oikea-aikaisia mahdollisen voimaantulon hetkellä.

On perusteltua pyrkiä löytämään edelleen lisätoimia, joilla varmistetaan, että uusien tartuntojen ilmaantuvuus sekä sairaala- ja tehohoidon tarve kääntyvät pysyvästi riittävän nopeaan laskuun. Toimenpiteitä olisi ollut ja olisi jatkossa järkevää valmistella yhdessä alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa. Yhdessä tekemällä voidaan varmistaa toimenpiteiden toteuttavuus ja vaikuttavuus. Helsingin kaupunki on toistuvasti viitannut tällaisen yhteisvalmistelun hyödyllisyyteen ja pitää tällaista valmistelua edelleen välttämättömänä. Jo pitkään on ollut selvää, että jos liikkumisvapautta tai lähikontakteja rajoittavaa lainsäädäntöä tulee joskus voimaan, koskee se ensimmäisenä ja eniten nimenomaan Helsinkiä.

Tartunnanjäljityksestä saatujen tietojen mukaan tartuntoja tapahtuu erityisesti yksityisissä kohtaamisissa ja kokoontumisissa, joita nykyiset rajoitukset ja suositukset eivät riittävästi vähennä, mutta joihin nyt säädettävällä lailla pyritään vaikuttamaan. Tartunnan alkuperää ei saada kaikissa tapauksissa selville, ja tämä puoltaa yleistä toimeliaisuuden ja kohtaamisten vähentämistä. Liikkumisrajoituksia voidaan pitää perusteltuina, jos näihin seikkoihin ei pystytä muilla keinoin vaikuttamaan riittävästi.

Helsingin kaupunki toteaa, että kohtaamisia olisi mahdollista rajoittaa esimerkiksi tartuntatautilakia muuttamalla (laajentaa yleisötilaisuuksia koskevaa sääntelyä muihinkin kohtaamisiin), asettamalla selkeään kellonaikaan sidottu liikkumisrajoitus tai rajoittaa liikkuminen tietyn alueen sisälle ja/tai väliaikaisesti sulkea kaikki muut kuin välttämättömiä elintarvikkeita, lääkkeitä ja polttoaineita myyvät myymälät. Yhdistettynä jo käytössä olevaan laajaan julkisten palvelujen ja ravintoloiden sulkuun tällaisilla rajoituksilla tai jollakin niiden

yhdistelmällä voitaisiin vähentää tartuntoja vastaavalla tavalla kuin yleisillä liikkumisrajoituksillakin.

Nyt ehdotetun sääntelyn heikkoutena voidaan pitää sääntelyn monimutkaisuutta ja tulkinnanvaraisuutta, mikä saattaa johtaa laajaankin käytäntöön pyrkiä kiertämään rajoituksia. Tulkinnanvaraisuus aiheuttaa myös ongelmia rajoitusten noudattamisen valvonnassa ja rangaistuksen määräämisessä. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että rangaistussäännökset ovat sillä tavoin täsmällisiä ja tarkkarajaisia, että säännösten perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko rangaistavaa. Lisäksi sääntelyn kilpailuneutraliteetin ongelma on ilmeinen vähittäiskaupan osalta.

Lisäksi Helsingin kaupunki huomauttaa, että rokotusjärjestystä muuttamalla voidaan asiantuntija-arvioiden mukaan vähentää jopa liikkumisrajoituksia tehokkaammin terveydenhuollon kuormitusta ja kuolemia. Rokotuksia voitaisiin joka tapauksessa jatkaa koko Suomessa alueellisesta painotuksesta huolimatta. Tämä keino tulee ottaa käyttöön viivytyksettä, jotta voidaan välttyä perusoikeuksiin puuttumiselta tai ainakin lyhentää puuttumisen kestoa olennaisesti. Vakavimmilla tartunta-alueilla asuvien suomalaisten monikymmenkertainen tartunnan, sairaalahoidon ja kuoleman riski on jo itsessään peruste rokotusjärjestyksen muuttamiselle.

Kontakteja laajasti vähentäviä toimia ja rokotusjärjestyksen muuttamista voidaan pitää perusteltuina siksikin, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvia rajoituksia ei enää voida kauaa jatkaa ainakaan nykyisessä muodossaan. Helsingin kaupunki haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan huolen. Toisen asteen opiskelijoille tehdyn kyselyn tulosten ja kouluterveydenhuollossa sekä lastensuojelussa tehtyjen havaintojen mukaan etäkoulussa on vaikeampi ylläpitää opiskelumotivaatiota ja koronatilanne lisää kokonaiskuormitusta. Lukiolaisista yli 50 prosenttia kokee toivottomuutta ja alakuloa joka päivä tai useimpina päivinä. Mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet jyrkästi, ja myös näihin terveysongelmiin liittyy todellinen hengenvaara. Kouluterveydenhuollossa on myös havaittu se, että HUS:n nuorisopsykiatrian palvelut ovat vakavasti kuormittuneet, ja kaikille mielenterveysongelmista kärsiville nuorille ei riitä hoitoa.

Ehdotetun 2 §:n 4 momentin mukaan silloin, kun vuonna 2007 ja sitä ennen syntynyt henkilö liikkuu 3 §:n 2 momentissa tarkoitetusta välttämättömästä syystä, olisi hänen käytettävä suun ja nenän peittävää kasvomaskia tai hengityssuojainta sisätiloissa ja liikennevälineissä, jossa on muita kuin samaan talouteen kuuluvia henkilöitä. Tämä maskipakkoa koskeva säännös on perusteltu, sillä se on helppo, edullinen ja haitaton toteuttaa.

Ehdotetun 3 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan niillä alueilla, joihin rajoitukset kohdistuvat, liikkuminen on sallittua, jos se on välttämätöntä terveydenhuollon tai sosiaalihuollon palvelujen käyttämisen vuoksi. Saman momentin 4 kohdan mukaan liikkuminen on sallittua virka- tai työsuhteeseen liittyvien työtehtävien hoitamiseksi taikka elinkeino- tai yritystoiminnan harjoittamiseksi. Helsingin kaupunki haluaa kiinnittää lainsäätäjän huomiota siihen, että näiden palvelujen toteuttamiseen osallistuu työ- tai virkasuhteisten lisäksi merkittävä määrä vapaaehtoistyöntekijöitä. Esimerkiksi Helsingissä koronarokotuspisteillä

toimii tällä hetkellä melkein 300 vapaaehtoistyöntekijää esimerkiksi SPR:n kautta. Tämän lisäksi kolmannen sektorin ja vapaaehtoisten rooli on erittäin merkittävä muun muassa ruokajakelujen järjestämisessä.

Hallituksen esityksessä todetaan, että uskonnollisten yhteisöjen diakoniapalvelua sekä niihin rinnastettavaa sosiaalista palvelu- ja auttamistyötä olisi mahdollista käyttää liikkumisrajoitusten sitä estämättä. Vähintään perustelujen tasolla olisi syytä selkeyden vuoksi todeta, että viranomaistoimintaa avustava sekä haavoittuvimpien ryhmien parissa tehtävä vapaaehtoistyö on sallittua, vaikkei se kohdistuisi yksittäisen henkilön auttamiseen. Helsingin kaupunki haluaa myös kiinnittää huomiota siihen, että on tärkeää tulkita 3 §:n 2 momentin 3 ja 8 kohtaa siten, että saattajaa tarvitsevan henkilön saattaminen on mahdollista hallituksen esityksen sivulla 60 mainittujen hoivapalveluiden lisäksi myös muihin terveydenhuollon tai sosiaalihuollon palveluihin, kuten koronarokotuksiin. Tällaisen saattajan tulee voida olla myös muu kuin läheisessä suhteessa saatettavaan oleva perheenjäsen tai vastaava.

Ehdotetun 3 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan liikkuminen olisi mahdollista varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaiseen varhaiskasvatukseen, perusopetuslain (628/1998) mukaiseen opetukseen ja toimintaan osallistumisen vuoksi taikka lukiokoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen tai korkea-asteen koulutukseen ja näiden pääsy-, valinta- ja soveltuvuuskokeisiin taikka ylioppilastutkinnon kokeeseen osallistumisen vuoksi. Hallituksen esityksen sivulla 62 lausutaan, että vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen koulutus perustuu vapaaehtoisuuteen ja lähtökohtaisesti niitä opetetaankin jo etäopetuksena, joten liikkumiseen kohdistuvia poikkeuksia ei olisi välttämätöntä ulottaa niihin. Helsingin kaupunki huomauttaa, että välttämättömän lähiopetuksen tarpeet olisi tärkeää turvata myös vapaassa sivistystyössä maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetuksessa sekä kotivanhempien suomen kielen kurssien osalta.

Vaikka esitettävän lain 3 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan liikkuminen on sallittua virka- tai työsuhteeseen liittyvien työtehtävien hoitamiseksi, taikka elinkeino- tai yritystoiminnan harjoittamiseksi, Helsingin kaupunki esittää, että selkeyden vuoksi vähintään perustelujen tasolla olisi syytä mainita, että tämä koskee myös sellaista ammattiurheilua, johon ei voida ulottaa tartuntatautilain 58 g §:n mukaista tilojen sulkemista koskevaa päätöstä.

Ehdotetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan sallittua on myös vuonna 2008 ja sen jälkeen syntyneen lapsen ulkoilu ja leikkiminen ulkona yhdessä muiden lasten kanssa. Hallituksen esityksen mukaan ulkoilun tarkoitusta ei myöskään ole rajattu. Lapset voisivat siten ulkoilla esimerkiksi harrastustoimintaan liittyen. Helsingin kaupungin mielestä nyt ehdotettava sääntely on tältä osin epäselvää ja sitä tulisi täsmentää. Pykälän muotoilusta ei käy täsmällisesti ilmi, voisiko 2008 ja sen jälkeen syntyneiden lasten ohjattu harrastustoiminta jatkua ulkona. Mikäli ohjattu harrastustoiminta olisi mahdollista säädettävän lain voimaantulon jälkeenkin, tulisi myös huomioida se, että osa harrastustoiminnan ohjaamisesta tapahtuu muutoin kuin 3 §:n 2 momentin 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Myös vapaaehtoinen ohjaaminen tai valmentaminen tulisi tällöin sallia.

Lisäksi Helsingin kaupunki huomauttaa, että valtioneuvoston hybridistrategian mukaan lasten ja nuorten harrastustoimintaan, mukaan lukien taiteen perusopetus, sekä toimintakyvyltään rajoittuneiden väestöryhmien harrastustoimintaan kohdistettavien suositusten osalta on tärkeää vakavasti harkita niiden sosiaalisia ja sivistyksellisiä kielteisiä vaikutuksia sekä sen perusteella arvioida, voidaanko toimenpiteitä kohdistaa niihin ja minkä laajuisesti niin sisällöltään, alueeltaan kuin kestoltaan. Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan 2008 ja sen jälkeen syntyneiden harrastustoimintaa ei tulisi rajoittaa liikkumisrajoitusten kautta.

Näiden lisäksi Helsingin kaupunki kiinnittää huomiota kirjastojen toimintaan. Tällä hetkellä Helsingin ja muun pääkaupunkiseudun kirjastoissa on tarjolla rajattua palvelua. Kirjastoista voi noutaa ja palauttaa aineistoa sekä valikoida rajatusta valikoimasta itselleen lainattavaa. Kirjastoissa on jo pitkään ollut maskipakko, ja asiakasmäärää rajoitetaan. Esimerkiksi opiskeluun tarvittavan aineiston lainausta voi pitää välttämättömänä. Olisi selkeää sallia kirjastoista edelleen vähintään varatun aineiston nouto.

Vielä Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että valtio korvaa elinkeinonharjoittajille niitä tappioita, joita aiheutuu siitä, että kansalaisia kielletään käyttämästä tiettyjä palveluita tai asioimassa tietyissä liikkeissä. Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan tulisi vielä tarkastella, kompensoiko kustannustuki riittävässä määrin elinkeinonharjoittajille aiheutuvia tappioita, vai olisiko tarpeen säätää myös erillisestä kompensaatiosta. Lopuksi Helsingin kaupunki katsoo, että säädettäessä pitkälle perusoikeuksien ydinalueeseen meneviä rajoituksia valtakunnan sisällä, tulisi ehdottomasti varmistaa myös rajoitusten riittävyys maahantulossa. Maahantulon edellytykseksi tulee pikaisesti säätää negatiivinen koronatestitulos tai vähintäänkin velvoittaa maahan tulijoita varamaan sähköisen järjestelmän kautta kaksi koronatestiä. Ensimmäinen testi tulee ottaa heti rajanylityksen jälkeen ja toinen 72 tunnin kuluessa ensimmäisestä testistä. Ei ole oikeasuhtaista, että perusoikeuksiin puututaan maan rajojen sisällä näin voimakkain rajoituksin, mutta samanaikaisesti ei aseteta tehokkaita ja terveysturvallisuuden kaikissa tilanteissa turvaavia rajoituksia maahantulolle.